

Lodovico Guicciardini, *Beschrijving van de hele Nederlanden, ook genoemd Nederduitsland*, Nederlandstalige uitgave uit 1612

P 110 – 114

De beschrijving van Bergen – Hoogstraten – Megen – Breda – Diest – Grimbergen

Beschrijving van het markgraafschap¹ Bergen

P 110

Bergen is een oude baanderheerlijkheid die door keizer Karel de vijfde verheven werd tot markgraafschap in 1533. Deze plaats is gelegen op een heuvel aan de kleine rivier de Zoom. Om om het onderscheid te maken met andere steden die Bergen heten, wordt deze stad in het Nederlands Bergen op Zoom genoemd. Deze waterloop heeft zijn oorsprong dicht bij de stad en vermengt zich op ongeveer een halve mijl van de stad met de Schelde. De stad is gelegen in het uiterste westen van Brabant, zo dicht bij de zee dat ze met recht een zeestad mag heten. Bovendien heeft ze ook een haven. De afstand van Bergen tot Antwerpen bedraagt zes mijl over land en tot Middelburg acht mijl over water. In Bergen is Jan Latomus geboren. Hij was prior van de abdij Onze-Lieve-Vrouw-Ten-Troon in Grobbendonk, niet ver van Lier. Jan Latomus was een zeer geleerde en eerbiedwaardige prelaat, een zeer goed dichter, beminnelijk en verstandig. De stad doet het goed, maar vroeger ging het beter, toen de vrije markten, die er van oudsher plaatsvonden, drukker bezocht werden.

Tegenwoordig wordt hier nog weinig handelgedreven. Het nabuurschap en de grote macht van Antwerpen hebben een grote aantrekkingskracht op de omliggende streken. Er is geen jaarmarkt of andere buitengewone markt in de streek zo groot of hij wordt in alles overtroffen door de gewone Antwerpse markt. Hierdoor gaan de mensen doorgaans liever naar de gewone markt in Antwerpen dan naar een

¹ markiezaat

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 1
Beschrijving van het markgraafschap Bergen, Hoogstraten, Megen, Breda, Diest, Grimbergen, p. 110-114

buitengewone markt elders. En hoewel de markgraaf van Bergen heel erg zijn best heeft gedaan en de voortreffelijke Engelse natie hem gunstig gezind en behulpzaam is, kan de stad haar verloren voorspoed niet terugwinnen. Zo moeilijk is het om weer op te richten wat verloren gegaan is. Dit markgraafschap bezit veel land met veel mooie dorpen, en een vruchtbaar eilandje in de Schelde.

BIJVOEGSEL

[In 1577 heeft de heer van Champagney² Bergen op Zoom belegerd, toen Karl Fugger er lag met drie vendels Duitsers. De stad werd na overleg overgegeven. In 1588 heeft de prins van Parma de stad belegerd. Toen hij zag dat het een moeilijke belegering zou worden, heeft hij geprobeerd om door een list enkelen van het garnizoen met geld om te kopen. Hij vond er enkelen die op zijn verzoek ingingen, namelijk twee Engelsen, genaamd Grimstone en Redhead. Deze mannen waren onder zekere beloften bereid om de grote schans, die voor de stad lag, aan de prins van Parma over te leveren op een afgesproken tijdstip, 's nachts op 24 oktober. Grimstone was zelf de leider en leidde de soldaten van Parma tot in de schans. Maar eens binnen werden ze opgewacht. De leidsman verborg zich en de vijanden die binnen waren werden allen gedood of gevangengenomen. De anderen vluchtten weg en werden achtervolgd. Ze vertelden Parma wat er gebeurd was. Toen Parma zag dat de aanslag mislukte en hij de moed niet had om de stad aan te vallen, heeft hij het beleg opgebroken. Hij verdeelde zijn leger over winterkwartieren.

Vóór Bergen zag de Groot-Commandeur³ de nederlaag van zijn armada tegen Zeeland, toen hij Middelburg wilde ontzetten op 29 januari 1574. Niet ver van Bergen ligt in een moeras het sterk kasteel van Wouw, waar de heren van Bergen eertijds woonden. Dit is namelijk een aangename plaats, zeer geschikt voor de jacht en met goede lucht. Dit werd op 17 januari 1587 door de Fransen aan de prins van Parma overgegeven.]

De heren van het huis van Bergen zijn van een oude stam en van zeer edel bloed. Hieruit zijn veel voortreffelijke mannen geboren, zoals tegenwoordig markgraaf Jan⁴.

² Frédéric Perrenot de Granvelle

³ Luis Requesens

⁴ Jan IV van Glymes van Bergen

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 2
Beschrijving van het markgraafschap Bergen, Hoogstraten, Megen, Breda, Diest, Grimbergen, p. 110-114

Hij werd omwille van zijn bekwaamheid eertijds door keizer Karel de vijfde en nu door de katholieke koning Filips zeer gewaardeerd. Hij is ridder van de Orde van het Gulden Vlies, stadhouder van Henegouwen en opperjachtmeester van Brabant. Hierdoor is hij zeer rijk door alle inkomsten uit zijn goederen.

BIJVOEGSEL

[De markies⁵ van Bergen werd naar Spanje gestuurd met de heer van Montigny als afgevaardigden van de regentes, om de toestand van de zaken in de Nederlanden met de koning te bespreken.

P 111

Ze moesten het smeekschrift van het Eedverbond der Edelen voorstellen voor de moderatie van de Plakkaten, de afschaffing van de inquisitie, een generaal pardon en de komst van zijne majesteit naar de Nederlanden. Die overleed er op 22 mei 1567. Zij lichaam werd uit Spanje naar zijn markgraafschap gebracht om er begraven te worden. De markiezin⁶ bleef gouvernante van het markgraafschap (waar tijdens de afwezigheid van de markies ook de gereformeerde godsdienst werd beoefend). Toen de zaken verkeerd liepen, heeft zij in haar gebied laten publiceren dat alle leraars, predikanten, leden van het consistorie en anderen, zowel de ingezetenen als vreemden, binnen de drie dagen de stad Bergen en het hele markiezaat moesten verlaten. Bovendien telde dit ook voor de heerlijkheid Borgvliet en haar aanhorigheden. Niemand mocht terugkeren, op straffe van verbeuren van lijf en goed. Uitzondering werd gemaakt voor degenen die na spijtbetuiging gratie zouden krijgen. Maar dit bevel is niet lang van kracht gebleven. De hertog van Alva nam de goederen van de markies in beslag omdat hij beschuldigd werd van dezelfde misdaden als de graven van Egmont en Horne. Maar bij de Pacificatie van Gent worden ze teruggegeven aan de erfgenamen.]

Zijn broer Robert, een jong en zeer geleerd heer, is bisschop⁷ van het machtige bisdom Luik. Zijn neef Maximiliaan van Bergen is bisschop en hertog van Kamerijk.

⁵ markgraaf

⁶ markgravin

⁷ eigenlijk prins-bisschop

Het graafschap Hoogstraten

Keizer Karel de vijfde maakte van Hoogstraten een graafschap. Het is een fraaie plaats, maar zonder muren of versterkingen. Het is bijna even ver gelegen van Antwerpen als van Breda, namelijk zes mijl. Hier is Antonius van Schore⁸ geboren, een zeer geleerd en vermaard man. Op ongeveer een derde van een mijl van Hoogstraten ligt een groot versterkt kasteel, waar de graaf gewoonlijk zijn hof heeft. Het is gelegen op een kleine waterloop de Mark, die in deze buurt ontspringt en verder loopt door Breda en via Zevenbergen uitmondt in de Maas. In dit graafschap liggen veel dorpen en zoveel land dat het een mooie heerlijkheid vormt. De heren van Hoogstraten stammen uit het edele huis van Lalaing. De huidige graaf is Antoon, ridder van de Orde van het Gulden Vlies: een jong en moedig man die naast zijn goederen, rijkdommen en financies een zeer mooie bibliotheek bezit.

BIJVOEGSEL

[Hoogstraten heeft gedurende de burgeroorlogen veel geleden, en moest partij kiezen voor diegenen die het sterkst waren in de strijd.]

Op ongeveer een mijl van Hoogstraten ligt het fraaie dorp Loenhout. Daar werd Johannes Stadius⁹ geboren. Hij was een zeer geleerd man en een zeer groot mathematicus, zoals blijkt uit zijn werken die werden vermeld in de *Bibliotheca universalis* van Conrad Gesner, die nog sterk uitgebreid werd door Josias Simmler. Hierin staan niet alleen de namen van oude en recente schrijvers, maar ook in het bijzonder bijna al hun werken over alle kunsten en wetenschappen. Dit heeft veel arbeid gevraagd en is een uitstekend en nuttig werk voor veel studies.

Het graafschap Megen

Megen heeft ook de waardigheid van een oud graafschap. Het ligt aan de linkerkant van de Maas, op drie mijl van 's Hertogenbosch. Het is een mooie plaats waarvan de heerschappij en de jurisdictie toebehoort aan graaf Karel van Brimeu, een vrome prins, ridder van het Gulden Vlies en vanwege de koning ook stadhouder van het hertogdom Gelre en het graafschap Zutphen.

BIJVOEGSEL

⁸ Schorus

⁹ Jan van Ostaijen

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van het markgraafschap Bergen, Hoogstraten, Megen, Breda, Diest, Grimbergen,
p. 110-114

[Na zijn overlijden kwam het graafschap toe aan zijn nicht¹⁰. Zij was gehuwd met de zoon van de heer van Berlaymont¹¹. Na diens dood hertrouwde de weduwe met de prins van Chimay¹².]

De baanderheerlijkheid Breda

Breda ligt aan de voornoemde rivier de Mark, op drie mijl van Hoogstraten. Het ligt op zes grote mijlen van 's Hertogenbosch en acht dergelijke mijlen van Antwerpen. Het is een fraaie en aangename stad, met onder andere mooie huizen en een prachtig en heerlijk paleis. Dit is zeer voortreffelijk gebouwd met rondom dubbele grachten zoals bij een kasteel. Als het volledig afgewerkt was, zou het het mooiste huis zijn van deze Nederlanden. Het werd recent opgericht en gebouwd door graaf Hendrik van Nassau.

BIJVOEGSEL

[Dezelfde Hendrik van Nassau heeft Breda versterkt met dikke aarden wallen en in het jaar 1535 vijf grote bolweken toegevoegd aan het kasteel. Hij heeft de stad rondom met brede diepe grachten omringd. Gedurende deze oorlogen zijn daar nog negen ravelijnen of bolwerken aan toegevoegd en werd elke buitenpoort versterkt met

P 112

een halve maan. Hierdoor wordt deze stad van alle Nederlandse steden beschouwd als de sterkste.

Op 18 juni 1581 werd de stad ingenomen door de malcontenten. In 1590 is de stad, nadat ze lange tijd onder het bewind van de koning stond, weer aangevallen om ze te winnen voor prins Maurits. Met een list wist heer Charles de Héraugière de stad te veroveren met een turfschip, dat gewoonlijk jaarlijks turf kwam brengen naar het kasteel. Het schip was onderin geladen met uitgezochte soldaten onder een losse bodem, waarop turf geladen was. Tegen de avond kwam het schip aan en werd binnen in het kasteel getrokken om het 's morgens te lossen. De gouverneur was vertrokken naar Geertruidenberg om het kasteel te versterken tegen de Hollandse vloot, die zich in de nabijheid op het water bevond. Het beheer van het kasteel had hij

¹⁰ Maria van Brimeu

¹¹ Lancelot van Berlaymont

¹² Karel III van Croÿ

overgedragen aan zijn zoon, die geen enkel kwaad vermoeden had inzake het turfschip. 's Nachts kropen de soldaten uit het schip en overmeesterden ze de wachters. Ze openden het kasteel voor de vloot en namen zo het kasteel in. Het garnizoen van de stad werd bang en vertrok. Ze lieten de stad achter in handen van prins Maurits van Nassau.]

Breda heeft de titel van baanderheerlijkheid met de macht en staat van hoge waardigheid en een zeer groot inkomen. Onder deze baanderheerlijkheid vallen veel verschillende dorpen en gehuchten, maar ook de stad en het gebied rond Steenberg en de vrijheid van Roosendaal. Daarenboven ook de edele en oude heerlijkheid van Oosterhout met een oud kasteel. Hier is Jan van Boisschot geboren: een man die zeer geleerd is, vooral in de rechten. Hij was groot van geest en had een grote waardigheid. Daardoor kreeg hij veel hoge functies. Hij werd ambassadeur voor de koning bij de koningin van Engeland. Daarna werd hij lid van de Geheime Raad en bewaarder van de Vilvoordse charters voor de koning.

Nassau

Breda is sinds vele jaren de woonplaats hier te lande van de prinsen van Oranje, graven van Nassau, aan wie het bestuur toekomt. Het is hier wel nodig om te verklaren hoe dit prinsdom bij het huis van Nassau is terecht gekomen, al ligt het niet in deze provincie. Hierdoor bezitten en wonen de heren tegenwoordig in dit land ten erfelijke titel. Het prinsdom Oranje is gelegen tussen de Dauphiné en de Provence. De belangrijkste stad is daar Orange, gelegen op zeven mijl van de pauselijke stad Avignon. Dat is zo een hoogedele staat, van zulk een grote oude waardigheid dat er geen andere vorst is dan God alleen. Lang geleden kwam het gebied toe aan het edele huis van Chalon, een van de vier voornaamste geslachten van Bourgondië, de heer van Nazareth en van andere voortreffelijke plaatsen in dit graafschap. Uiteindelijk is dit gebied via vrouwelijke afstamming door het huwelijk van Hendrik III van Nassau, oom van de huidige prinsen, met een erfgename Chalon¹³ terechtgekomen bij het Duitse huis van Nassau. Op deze manier heeft deze prinselijke heerlijkheid steeds zeer edele en vermaarde prinsen gehad, niet alleen van bloed, maar ook van deugd. Zo was er onlangs nog Philibert van Chalon, die na veel overwinningen als bevelhebber-generaal van keizer Karel in Italië werd doodgeschoten in de veldslag tegen de Florentijnen, tijdens de belegering van Firenze in 1530. Hiermee kwam een

¹³ Claudia van Chalon, zuster van Philibert van Chalon

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van het markgraafschap Bergen, Hoogstraten, Megen, Breda, Diest, Grimbergen, p. 110-114

einde aan het huis van Chalon. Maar omdat hij het eeuwig wilde laten voortduren, heeft hij bij testament zijn neef Renatus of René, zoon van zijn zuster¹⁴ en voornoemde Hendrik III van Nassau, als erfgenaam aangesteld. Dit was op voorwaarde dat hij de naam en titel van Chalon zou aannemen en liet voortbestaan. Deze voorwaarde heeft René, alle andere overwegingen achterlatend, aangenomen en doen onderhouden. Hij heeft altijd met grote waardigheid zijn moed bewezen tijdens de belegering van Saint-Dizier in Frankrijk. Hij werd daar dodelijk getroffen door het vijandig geschut in 1544. Hij liet geen kinderen na en heeft bij testament zijn neef, de huidige prins Willem van Nassau, aangesteld als erfgenaam. Deze heeft de naam en titel van het huis van Chalon niet aangenomen, maar behield die van zijn eigen geslacht.

Deze prins is nu welvarend en van hoge status. Naast het prinsdom Oranje en zeer veel staten in Bourgondië, bezit hij andere landgoederen, heerlijkheden en gebieden in Frankrijk. Hij bezit ook het graafschap Nassau in Duitsland en bovendien in dit land ook Breda, Diest, Zichem, Steenbergen, Grave en andere steden. Verder bezit hij ook veel dorpen en heerlijkheden waaruit hij grote inkomsten haalt. In naam van de koning is hij stadhouder van Holland, van Utrecht en Zeeland, ridder van het Gulden Vlies en lid van de Raad van State. Kortom: hij is een bekwame prins, die zeer grootmoedig is en zeer wordt geacht.

BIJVOEGSEL

[Deze prins is gedurende de binnenlandse troebelen te Delft in Holland op 10 juli 1584 doodgeschoten door een Bourgondiër, Balthasar Gérard.]

De baanderheerlijkheid Diest

Diest is gelegen op de rivier de Demer, op een mijl van Halen en drie van Tienen. Het is een fraaie stad met een groot gebied.

BIJVOEGSEL

[Diest heeft een omtrek van een half uur wandelen, dit komt overeen met 750 roeden. Aan de ene zijde heeft het droge grachten en aan de andere kant grachten

¹⁴ Claudia

met weinig water. De stad is weinig versterkt. Om de wallen te verdedigen liggen erbuiten verschillende heuvels en hoogten.]

P 113

In Diest worden laken en andere waren gemaakt. Er zijn twee kapittels van kanunniken: een in Sint-Sulpitius en een in Sint-Jan. In deze stad is Nicolaes Clenardus geboren, die zeer geleerd was in drie talen. Hij heeft veel boeken geschreven, waaronder een boek over Griekse grammatica dat zeer vermaard is en overal door studenten wordt gebruikt. Ook heeft hij een zeer geprezen Hebreeuwse grammatica gemaakt. Daarenboven leerde hij in Granada Arabisch. Om de taal beter te kennen is hij in 1540 naar Afrika getrokken, naar de grote stad Fez. Daar werd hij door de koning zeer geëerd en gewaardeerd. Deze man had zo een hoog, edel en godvruchtig doel dat het vermeldenswaardig is, tenminste opdat anderen zouden aangemoedigd worden om hetzelfde te verwezenlijken. Zijn doel was om deze taal zo perfect te leren dat hij zich daarmee kon behelpen om te schrijven tegen de mohammedaanse sekte. Hij zei dat hij de Koran in het Arabisch had gelezen, evenals het werk van een andere schrijver, de *Sunna* genaamd. Hij had deze werken goed gelezen en vond daarin veel zotternijen en beuzelingen, die gemakkelijk te weerleggen en te ontzenuwen waren. Hij hoopte stellig op succes om met goede beweegredenen en geschriften te verwezenlijken wat niet met het geweld van wapens te bereiken is. Maar de dood heeft dit belet tot groot nadeel van het christendom. Zoals gewoonlijk breekt die het doel en de hoop van de mens af.

Diest is een zeer oude baanderheerlijkheid. De heer van deze stad is ook vanouds burggraaf van Antwerpen. Tegenwoordig is dit de prins van Oranje. Zijn voorzaten hebben het verkregen van de hertog van Kleef, door uitwisseling van Heinsberg. Nabij de stad bevindt zich de edele commanderij Bekkevoort van de Duitse Orde. Rondom heeft de stad een mooie en aangename landelijke omgeving, vol met wijngaarden.

BIJVOEGSEL

[Tijdens de Nederlandse troebelen heeft Diest als niet goed versterkte stad veel geleden. Nu eens stond ze aan de ene zijde, dan weer aan de andere. Hierdoor werd Diest in de loop van zeventien jaar wel zesmaal door de ene partij en dan door de andere ingenomen en meermaals geplunderd. Op 8 juni 1580 werd ze onder andere door de garnizoenen van het Staatse leger vanuit Herentals, Brussel en Mechelen

aangevallen en ingenomen, onder leiding van de Franse kolonel la Garde en de Spaanse kapitein Alonso Vanegas. In de stad lagen twee vendels Walen en drie sterke Duitse vendels (waaronder het vendel van de graaf van Lodron). Het Staatse leger klom over de omwalling aan de kant van het moeras, doodde de wachters en opende de Zichemse poort, waarlangs Alonso Vanegas met de ruiters binnenkwam. Het garnizoen verweerde zich heel moedig en dreef de vijand meermaals terug. Uiteindelijk overleden de meesten ter plaatse, want ze hadden gestreden zonder te wijken, als oude soldaten die veertien jaar het land hadden gediend. In 1583 werd Diest veroverd door graaf Karel van Mansfeld. Daar bevond zich toen kolonel Paulus Tucher met rond de driehonderd soldaten en vijfhonderd burgers. Zij waren hier zonder ruitery en vonden het niet geraten om zich langer te verzetten. Zo kwam Diest terug onder het bewind van de koning. Sindsdien bevindt er zich een sterk garnizoen en zorgt munitie voor heel wat overlast.]

De baanderheerlijkheid Grimbergen

Grimbergen ligt op minder dan een halve mijl van Vilvoorde en twee mijl van Brussel. Ze wordt gesierd door een mooie, fraaie abdij. Het is een zeer oude baanderheerlijkheid met een hoge status en een zeer groot omliggend gebied met daarin veel voortreffelijke dorpen en parochies. De heren behoren tot de oudste geslachten van dit land. Deze baanderheerlijkheid heeft een statuut dat volledig tegengesteld is aan dat van andere heerlijkheden. Bij een overlijden erft namelijk niet de oudste zoon, maar wel de jongste zoon. Dit werd zo ingesteld in 1140 omdat Wouter en anderen van dit huis hun prins Godfried zeer hadden vertoornd. Ze namen de wapens tegen hem op en bestreden hem. Maar ze werden allen in de veldslag verslaan, behalve de jongste broer die niet had meegedaan aan de weerspanning. Zo heeft Godfried de diensten en tegenwerking willen beantwoorden. Hij maakte een wet voor dit gebied om zijn vijanden te straffen. Deze wet wordt tot op de dag van vandaag nog steeds onderhouden. Dit geldt niet alleen in de eigen baanderheerlijkheid, maar in ook alle heerlijkheden en lenen die onder dit bestuur vallen, wat er heel veel zijn. Deze baanderheerlijkheid is tegenwoordig in twee gedeeld. De heer van het ene deel is de prins van Oranje. Het andere deel hoort toe aan het huis van Glymes, welke de titel en naam dragen van Grimbergen. Door deze splitsing beschouwen sommigen dit echter als twee baanderheerlijkheden.